

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΛΙΘΟΤΕΧΝΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΤΩ ΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΑΡΤΑΚΗΣ ΕΥΒΟΙΑΣ

Το 1977, στην επιφάνεια της Νέας Αρτάκης Εύβοιας, ανακαλύφθηκε ένας εξαιρετικά μεγάλος αριθμός προϊστορικών πέτρινων εργαλείων που ανήκουν στην Παλαιολιθική, Μεσολιθική και Νεολιθική εποχή¹.

Χιλιάδες παλαιολιθικών και μεσολιθικών ευρημάτων εντοπίστηκαν στις πλούσιες πηγές πυριτόλιθου της περιοχής, που είχαν χρησιμοποιηθεί από διάφορες ανθρώπινες ομάδες ως λατομεία - εργαστήρια σε αλληπάλληλες φάσεις της Προϊστορίας. Οι θέσεις αυτές - μοναδικές σε έκταση και πλούτο - δίνουν σημαντικά στοιχεία μεταξύ των άλλων, για την εξέλιξη της λιθοτεχνίας στον Ελλαδικό χώρο, από τους χρόνους της Κατώτερης Παλαιολιθικής μέχρι και τη Μεσολιθική Εποχή.

Εύη Σαραντέα - Μίχα

Φαρμακοποιός

Surrendra - Kumar Mishra

B. Sc. (Zool), M. Sc. (Anth.)

Dr. Arch. (ASI), Senior Research Anthropologist, Ivdiia.

Μέχρι τώρα έχουν συλλεχθεί από όλη την περιοχή περίπου 2.000 ακέραια εργαλεία και 1.500 πυρήνες, φολίδες (απολείψματα), σφυριά, μισοτελειωμένα και σπασμένα εργαλεία. 307 από τα ευρήματα που συλλεχτήκαν ανήκουν στην Κάτω Παλαιολιθική εποχή της Νέας Αρτάκης. Η ταξινόμηση έγινε με βάση τη τυποτεχνολογικά δεδομένα των εργαλείων. Τα εργαλεία αυτά εντοπίστηκαν μόνο σε τέσσερις από τις εικοσιπέντε εξεταζόμενες θέσεις της περιοχής.

Και οι τέσσερις αυτές θέσεις βρίσκονται στις πηγές πυριτόλιθου ή πολύ κοντά σ' αυτές. Στις υπόλοιπες προϊστορικές θέσεις της Ν. Αρτάκης, όπου υπάρχει κυρίως ασβεστόλιθος με κοκκινόχρωμα, δεν βρέθηκαν κατωπαλαιολιθικά εργαλεία.

Στα εργαλεία της Κάτω Παλαιολιθικής εποχής της Ν. Αρτάκης περιλαμβάνεται σειρά από 24 χειροπελέκες, 2 αξίνες (Picks), 12 λιανιστές (Choppers), 10 κοπανιστήρια - κόφτες, 16 ξέστρα, 78 πυρήνες, 60 φολίδες, 9

σφυριά, 61 μισοτελειωμένα και 28 σπασμένα εργαλεία.

Παρά το γεγονός πως στις θέσεις των εργαλείων δεν έγινε ακόμα στρωματογράφηση, η τυπολογία, η τεχνική και η στατιστική ανάλυση των ευρημάτων μας επιτρέπει την ταξινόμησή τους σε δύο ομάδες: την Πρώτη Κάτω Παλαιολιθική και την Ύστερη Κάτω Παλαιολιθική Εποχή της Νέας Αρτάκης Εύβοιας. (βλ. ανάλυση ευρημάτων).

1,2,3. Χειροπέλεκυς, τσακούρι και ξέστρα (ύψους, αντίστοιχα 8,4-9,6-8,2 εκ.) από πυριτόλιθο. Ανήκουν στην Ύστερη περίοδο της Κάτω Παλαιολιθικής Εποχής Νέας Αρτάκης και βρέθηκαν στο προϊστορικό λατομείο της.

4. Αξίνα (pick) (ύψους 14,2 εκ.) της Ύστερης περιόδου της Κάτω Παλαιολιθικής Εποχής Νέας Αρτάκης. Κοντά στη βάση της έχει εγκοπές που δηλώνουν το δέσιμο της σε ξύλινη ή σατένια λαβή.

5,6. Λιανιστής (chopper) (ύψους 10,3 εκ.) και τρεις τύποι χειροπελέκων (ύψους, αντίστοιχα, 6,9-10,2-8,6 εκ.) της Ύστερης Κάτω Παλαιολιθικής Εποχής. Από τα λατομεία πυριτόλιθου Νέας Αρτάκης.

7,8,9. Αξίνα, κόπτης - κόπανος και τσακούρι (ύψους αντίστοιχα 15,2 - 22,8 - 12 εκ.) Πρώτης Κάτω Παλαιολιθικής Εποχής Νέας Αρτάκης

1

2

3

4

5

6

7

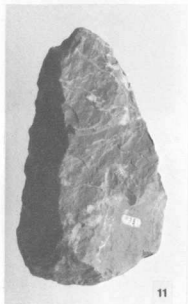
8

9

10

11

12

10, 11, 12. Τρεις τύποι χειροπελέκων (ύψους αντίστοιχα 13,9 - 17,1 - 16,1 εκ.) πρώιμης Κάτω Παλαιολιθικής Εποχής Νέας Αρτάκης.

Χειροπελέκες.

Σειρά 24 χειροπελέκων από αυτούς που βρέθηκαν στις προϊστορικές θέσεις, κατατάσσονται σε δύο φάσεις της Κάτω Παλαιολιθικής εποχής της Ν. Αρτάκης. Έχουν διάφορα σχήματα, όπως καρδιόσχημοι, ωοειδείς, τριγωνικοί, λογχοειδείς, επιμήκεις, αψιπικοί κ.λπ. Το βάρος τους ποικίλλει από 116-1.065 γρμ. Από αυτούς τους χειροπελέκες, εκείνοι που ταξινομούνται στην Ύστερη φάση είναι κατασκευασμένοι ως επί το πλείστον από φολίδες παρά από πυρήνες. Στην Πρώιμη φάση συμβαίνει το αντίθετο. Σε μερικές περιπτώσεις διακρίνεται καθαρά το σχήμα S ή Z στην ακμή που φαίνεται από την πλάγια όψη.

Αξίνες.

Στο σύνολο των εργαλείων που εξετάζονται βρέθηκαν μόνο δύο αξίνες. Ο αριθμός τους δείχνει την περιορισμένη χρήση τους στην περιοχή. Το βάρος τους είναι 511 και 611 γρμ. και είναι κατασκευασμένοι από πυρήνες. Ο νεότερος τύπος αξίνας που ταξινομήθηκε στην Ύστερη φάση, έχει εγκοπές κοντά στη βάση του, που μαρτυρεί το δέσιμο του εργαλείου σε οστέινο ή ξύλινο στέλεχος.

Λιανιστές.

Και οι 12 διπλευροί λιανιστές είναι κατασκευασμένοι από πυρήνες. Είναι πιο βαρείς από τα τεοκούρια και τους χειροπελέκες και έχουν βάρος 525 ως 1700 γρμ. Χωρίζονται και αυτοί στην Πρώιμη και στην Ύστερη φάση της Κάτω Παλαιολιθικής εποχής της Ν. Αρτάκης.

Κοπανιστήρια - Κόφτες.

Και τα 10 κοπανιστήρια - κόφτες ανήκουν στην Πρώιμη φάση της Κάτω Παλαιολιθικής εποχής της Ν. Αρτάκης.

Το βάρος τους ποικίλλει από 767 ως 2.245 γρμ. Οι κόφτες είναι κατασκευασμένοι από μεγάλες φολίδες, ενώ όλα τα κοπανιστήρια ή τα σύνθετα κοπανιστήρια - κόφτες προέρχονται από πυρήνες.

Τεοκούρια.

Είναι μόνον 7 και όλα διπλευρα. Έχουν διάφορα σχήματα και βάρος από 271 ως 622 γρμ. 5 από αυτά είναι κατασκευασμένα από φολίδες και 2 από πυρήνες. Ανήκουν και αυτά στην Πρώιμη και Ύστερη φάση της Κάτω Παλαιολιθικής εποχής της Ν. Αρτάκης. Ο αριθμός τους δείχνει την περιορισμένη τους χρήση.

Ξέστρα.

Από τις θέσεις της Κάτω Παλαιολιθικής περιόδου της Ν. Αρτάκης συγκεντρώθηκαν 16 Ξέστρα. Οι τύποι τους ποικίλλουν: τριγωνικά, δισκοειδή, στρογγύλα, πλευρικά (μόνα και διπλά), ακραία κ.λπ. Το βάρος τους κυμαίνεται από 328 ως 478 γρμ. Και τα Ξέστρα ανήκουν σε δύο φάσεις της Κάτω Παλαιολιθικής εποχής της Ν. Αρτάκης. Τεχνική λεθαλλοιά απαντάται μόνο στα Ξέστρα της Ύστερης φάσης.

Στη θέση Ε της Νέας Αρτάκης παρατηρείται μεγαλύτερος αριθμός καταπαλαιολιθικών εργαλείων σε σύγκριση με τις άλλες θέσεις. Κύρια αίτια φαίνεται πως ήταν η παρουσία νερού - λιμνης ίσως - στη θέση που πριν λίγα χρόνια οι πρόσφυγες από την Αρτάκη της Μ. Ασίας αποξήραναν το βάθος που υπήρχε και έχτισαν το χωριό τους (ο βάλτος ήταν λιγες εκατοντάδες μέτρα Ν.Α. από τη θέση Ε). Τα ζώα που περνούσαν από εκεί για να πιουν νερό θα ήταν μια κύρια πηγή τροφής. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως ο αριθμός των εργαλείων κοιτής κρέατος είναι πολύ μεγαλύτε-

ρος από αυτόν των εργαλείων κατεργασίας φυτικών υλών.

Μερικά καταπαλαιολιθικά εργαλεία φαίνεται πως λαβύθηκαν και δεύτερη φορά, πιθανώς από ομάδες που κατέλυσαν στους ίδιους χώρους μεταγενέστερα. Ο μικρός αριθμός των φολιδών ενισχύει την άποψη πως το ίδιο υλικό χρησιμοποιήθηκε αργότερα από άλλες ομάδες για κατασκευή εργαλείων.

Οι άνθρωποι που λάβευαν τα εργαλεία αυτής της περιόδου, χρησιμοποιούσαν την τεχνική της άμεσης κρούσης (direct percussion), της εξαντλητικής αποφολίδωσης με άμεση κρούση (step flaking), την κανονική δευτερογενή επεξεργασία (secondary flaking), την τεχνική του κυλινδρικού σφαιριού, την τεχνική λεθαλλοιά και ελάχιστα την τεχνική του αμοιούδι (anvil technique).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.

ΤΑΣΙΝΟΜΗΣΗ ΚΑΤΑΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΝΕΑΣ ΑΡΤΑΚΗΣ ΕΥΒΟΙΑΣ		
Τύποι πέτρινων εργαλείων	Αριθμός	Ποσοστό %
Χειροπελέκες	24	7,8
Τεοκούρια	7	2,2
Λιανιστές	12	3,9
Κοπανιστήρια - Κόφτες	10	3,2
Ξέστρα	16	5,2
Αξίνες	2	0,6
Πυρήνες	78	25,4
Φολίδες (απολείψματα)	60	19,0
Σφαιρά	9	2,9
Μισοτελεωμένα εργαλεία	61	19,8
Σπασμένα εργαλεία	28	9,1
Σύνολο	307	99,9

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

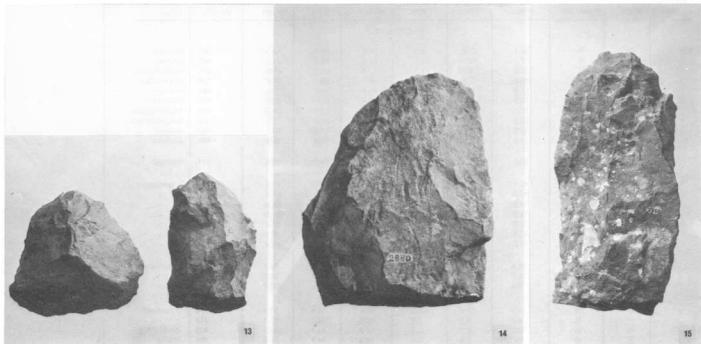
ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΤΡΙΝΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΠΟΥ ΤΥΠΟΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΤΑΤΑΣΣΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΠΡΩΜΗ ΚΑΤΩ ΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ Ν. ΑΡΤΑΚΗΣ ΕΥΒΟΙΑΣ

Αριθμός εργαλείου	Θέση	Π (πηρήνας) Φ (φολίδα)	Διαστάσεις σε εκ.		Πάχος	πλ/μικ.	Δείκτες %		Βάρος σε γραμμάρ.	Σχήμα
			Μήκος	Πλάτος			πλ/μικ.	πγ/πλ.		
ΧΕΙΡΟΠΕΛΕΚΕΙΣ										
1	E	Π	16.1	10.7	6.5	89.4	60.7	40.3	1.065	Ατυπικό
2	E	Π	17.1	10.5	5.8	61.4	55.2	33.9	993	Ατυπικό
3	E	Π	14.9	9.3	7.3	62.4	78.5	49.0	975	Καρδιόσχημο
4	E	Φ	16.6	9.3	5.6	56.0	60.2	33.7	936	Λογχοειδές
5	E	Φ	13.9	9.1	4.1	65.4	45.0	29.5	664	Ατυπικό
6	E	Π	13.9	7.6	5.1	54.6	67.1	36.7	610	Επίμηκες
7	A	Π	12.3	7.6	6.8	61.8	89.4	55.3	708	Καρδιόσχημο
8	A	Π	13.2	7.1	4.3	53.8	60.5	32.5	522	Καρδιόσχημο
9	E	Π	12.3	7.8	4.2	63.4	53.8	34.1	492	Ατυπικό
10	E	Φ	11.3	8.3	4.3	73.4	51.8	38.0	498	Ατυπικό
1	E	Π	15.2	6.7	4.3	44.0	64.1	28.3	511	Ατυπικό
ΔΙΑΝΙΣΤΕΣ										
1	E	Π	13.9	12.5	9.1	89.9	72.8	65.4	1.700	Αμφίπλευρο
2	E	Π	14.8	11.0	8.5	74.3	77.2	57.4	1.451	-
3	E	Π	13.5	9.8	7.5	72.6	76.5	55.5	1.215	-
3	E	Π	15.2	11.3	6.7	74.3	50.4	37.5	1.105	-
5	E	Π	12.3	10.7	6.2	87.0	57.9	50.4	935	-
6	D	Π	13.0	10.2	4.7	78.4	46.0	36.1	831	-
7	E	Φ	11.0	8.1	5.0	73.6	61.7	45.4	574	-
ΤΣΕΚΟΥΡΙΑ										
1	A	Π	12.5	8.9	5.4	71.2	60.6	43.2	622	Αμφίπλευρο
2	A	Φ	12.0	4.6	7.9	65.8	58.2	38.3	464	-
3	E	Φ	9.5	7.4	3.7	77.9	50.0	38.9	320	-
ΞΕΣΤΡΑ										
1	E	Φ	11.9	9.6	3.8	80.6	39.6	31.9	475	Τριγωνικό
2	E	Π	9.8	9.2	5.0	93.8	54.3	51.0	448	-
3	E	Φ	10.3	8.1	3.6	78.6	44.4	34.9	406	Διακοιδές
4	E	Φ	10.5	7.8	3.5	74.3	44.8	33.3	299	Κυρτό
5	E	Π	10.2	7.7	4.7	75.5	61.0	46.0	449	Ακραιο - Πλευρικό
6	E	Π	10.5	6.4	4.0	80.9	62.5	38.0	381	Ακραιο
7	E	Φ	10.1	6.3	4.5	62.3	71.4	44.5	349	Δίπλευρο
8	B	Φ	10.2	7.2	4.2	70.5	58.3	41.1	350	Ακραιο
ΚΟΠΑΝΙΣΤΗΡΙΑ - ΚΟΦΤΕΣ										
1	B	Π	22.8	11.6	8.5	50.8	73.2	37.3	2.245	Λογχοειδές
2	B	Π	17.1	9.0	7.6	52.6	84.4	44.4	1.660	Ορθογώνιο
3	B	Π	16.0	9.2	6.8	57.5	73.9	42.5	1.072	Ατυπικό
ΚΟΦΤΕΣ										
1	E	Φ	17.9	12.6	3.4	70.4	27.0	19.0	1.272	Ορθογώνιο
2	E	Φ	12.2	11.3	5.1	52.6	45.1	41.8	801	-
3	E	Φ	21.0	9.4	4.7	44.7	50.0	22.4	1.290	-
4	E	Φ	16.2	9.3	6.0	57.4	64.5	37.0	1.277	Επίμηκες
ΚΟΠΑΝΙΣΤΗΡΙΑ										
1	E	Π	16.6	11.3	8.5	68.0	75.2	51.2	1.976	Οοειδές
2	E	Π	11.4	10.2	7.8	89.4	76.4	68.4	1.029	Καρδιόσχημο
3	B	Π	13.4	8.1	6.8	60.4	63.9	50.7	767	Κυλινδρικό

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΤΡΙΝΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΠΟΥ ΤΥΠΟΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΤΑΤΑΣΣΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΎΣΤΕΡΗ ΚΑΤΩ ΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ Ν. ΑΡΤΑΚΗΣ ΕΥΒΟΙΑΣ

Αριθμός εργαλείου	Θέση	Π (πηρήνας) Φ (φολίδα)	Διαστάσεις σε εκ.		Πάχος	πλ/μικ.	Δείκτες %		Βάρος σε γραμμάρ.	Σχήμα
			Μήκος	Πλάτος			πλ/μικ.	πγ/πλ.		
ΧΕΙΡΟΠΕΛΕΚΕΙΣ										
1	E	Φ	10.6	8.5	4.0	80.2	47.0	37.7	429	Οοειδές
2	E	Φ	10.2	8.1	4.8	79.4	59.2	47.0	342	Τριγωνικό
3	E	Φ	10.7	7.8	4.2	76.4	53.9	41.1	331	-
4	B	Π	10.7	7.5	4.4	70.0	58.6	41.1	328	Αγκυλοσχημο
5	E	Φ	8.4	5.5	3.5	65.4	63.6	41.6	236	Οοειδές
6	B	Φ	9.2	6.0	2.8	65.2	46.6	30.4	198	Τριγωνικό
7	B	Φ	9.2	7.0	3.0	76.0	42.8	32.6	195	Καρδιόσχημο
8	E	Φ	8.2	6.7	3.2	81.7	47.7	38.0	187	Ατυπικό
9	Δ	Φ	8.9	5.6	3.3	62.9	58.9	37.0	208	Αμυγδοσχημο
10	E	Φ	7.8	6.2	3.3	79.5	53.2	42.3	184	Τριγωνικό
11	E	Φ	9.1	5.9	3.2	64.8	54.2	35.1	179	Αγκυλοσχημο
12	E	Φ	8.6	5.3	3.2	61.6	60.3	37.2	148	Καρδιόσχημο
13	E	Φ	7.5	4.8	2.8	64.0	58.3	37.3	135	Οοειδές
14	B	Φ	8.7	4.1	2.1	47.1	51.2	24.1	116	Φυλλόσχημο
1	B	Π	14.2	6.7	4.9	47.2	73.1	34.5	611	Ατυπικό
ΔΙΑΝΙΣΤΕΣ										
1	A	Φ	11.7	10.4	6.2	88.9	59.6	53.0	616	Αμφίπλευρο
2	B	Π	10.3	9.7	5.8	94.1	59.8	56.3	672	-
3	B	Φ	10.0	8.5	6.8	85.0	80.0	66.0	561	-
4	B	Φ	9.7	8.2	5.2	84.5	63.4	53.6	414	-
5	E	Φ	11.2	7.9	5.6	70.5	70.9	50.0	525	-
ΤΣΕΚΟΥΡΙΑ										
1	E	Φ	8.9	6.7	4.1	75.3	61.2	46.0	283	Αμφίπλευρο
2	A	Φ	10.3	6.7	3.5	65.0	52.2	34.0	247	-
3	E	Φ	9.6	7.3	3.6	76.0	49.3	37.5	251	-
4	E	Π	8.6	6.9	4.0	80.2	57.8	46.5	271	-
ΞΕΣΤΡΑ										
1	E	Π	9.5	9.0	4.5	94.7	50.0	47.3	450	Διακοιδές
2	E	Φ	9.2	8.7	3.2	94.5	36.8	34.8	279	-
3	B	Π	8.7	8.1	4.6	93.1	56.8	52.8	370	Στραγγυλό
4	B	Π	8.2	6.9	5.3	84.1	76.8	64.6	328	-
5	E	Π	7.6	7.6	4.7	100.0	61.8	61.8	364	Ακραιο
6	E	Π	8.0	7.7	4.6	96.2	59.7	57.5	340	-
7	B	Π	9.2	7.3	5.0	79.3	68.5	54.3	370	-
8	B	Π	8.4	6.8	5.6	80.9	82.3	66.6	328	-

13. Τριγωνικό και πλευρικό ζέστρο (ύψος αντίστοιχα 8,9 - 10,2 εκ.) Πρώιμης Κάτω Παλαιολιθικής Εποχής Νέας Αρτάκης.
 14. Λιανιστής (ύψους 15,2 εκ.) Πρώιμης Κάτω Παλαιολιθικής Εποχής Νέας Αρτάκης.
 15. Μακρός, λεπτός κόπτης (ύψους 21 εκ.) Πρώιμης Κάτω Παλαιολιθικής Εποχής Νέας Αρτάκης.

Στο σύνολο των καταπαλαιολιθικών εργαλείων διαπιστώνεται πως η παράδοση της τεχνικής λεβαλλουά είναι επικρατέστερη από την κλακτόνα τεχνική.

Η εξέταση των καταπαλαιολιθικών ευρημάτων μας φανερώνει μεταβολές πληθυσμών στην περιοχή της Ν. Αρτάκης, χωρίς όμως κάποιο μεγάλο χρονικό χάσμα μεταξύ τους. Θα πρέπει να υπήρξε μια συνεχής παρουσία ανθρώπων στην ευρύτερη περιοχή του Αιγαϊακού αυτού χώρου στη διάρκεια των Κάτω Παλαιολιθικών χρόνων.

Η τυποτεχνολογία, η στατιστική ανάλυση και οι χώροι που βρέθηκαν τα εργαλεία υποδηλώνουν πως είναι πιθανή η παρουσία οκτώ διαφορετικών ανθρώπινων ομάδων στη Ν. Αρτάκη στη διάρκεια της Κάτω Παλαιολιθικής εποχής της.

Οι πλούσιες πηγές πυριτολίθου, το ήπιο κλίμα και η ύπαρξη νερού - πιθανώς λίμνης - στην περιοχή, ίσως ήταν οι κύριες αιτίες προσέλκυσης ανθρώπων στη διάρκεια της Κάτω, Μέσης, Άνω Παλαιολιθικής και της Μεσολιθικής Εποχής.

Στις προϊστορικές θέσεις της Ν. Αρτάκης εντοπίστηκαν επίσης λιγοστά νεολιθικά ευρήματα, καθώς και όστρακα διάφορων ιστορικών εποχών. Η σημαντική, για τον Ελλαδικό χώρο, αυτή περιοχή υπήρξε κατά καιρούς τόπος έλξης πληθυσμών από την Πρώιμη Κάτω Παλαιολιθική εποχή μέχρι σήμερα.

Σημειώσεις
 1. Στην Εύη Σαραντέα - Μίχα ανήκει η Συλλογή προϊστορικών εργαλείων

Φωτογραφίες από τη συλλογή της κ. Εύης Σαραντέα - Μίχα.

Ευχαριστούμε θερμά τον γεωλόγο κ. Κώστα Μαγκλάρα και τους κ.κ. Νίκο και Κατερίνα Καντά, Μ. Γεώργη και τη διδα' Αρτεμη Θεοδωρίδου για τη συμβολή τους στο έργο αυτό.

Βιβλιογραφία

- BORDES, F. «Notes de typologie Palaeolithique», *Zephyrus*, 25, 1974, σελ. 53 κ.ε.έ., 25, P 53-6.
 BUTZER, K.W., «The natural early post-glacial environment», *The Cambridge Ancient History*, τ1, μέρος 1, Cambridge, 1970.
 CATTILING, H.W., «Archaeology in Greece 1981-82», *Archaeological Reports for 1981-82*, No 28, σελ. 18.
 CLARKE, D.L., *Analytical Archaeology*, Methuen, London 1968.
 GIMBUTAS, M., *The Prehistory of Eastern Europe*, *Amer. Sch. Preh. Res. Bulletin*, 20, 1956.
 MISHRA, S.K., «Το Σπήλαιο των Πετραλώνων και η σημασία του», *Μακεδονική Ζωή*, τ. 159, Θεσσαλονίκη 1983.
 SACKETT, T.H. et al. «Prehistoric Euboea: Contributions towards a survey», *Annals of Brit. Sch. Arch.* 61, σελ. 83-86, Athens, 1967.
 ΣΑΡΑΝΤΕΑ - ΜΙΧΑ, Ε., MISHRA, S.K. «Η Λιθοτεχνία των Χειροπελέκων της Νέας Αρτάκης Εύβοιας», *Αρχαιολογία*, τ. 8, Αθήνα 1983.
 SEMONOV, S.A., *Prehistoric Technology*, Adams and Dart, London 1964.
 SWANSON, E (ed), *Lithic Technology: Making and using stone tools*, Moulton, The Hague 1975.
 VITA - FINZI, C. *The Mediterranean Valleys*, Cambridge, London 1969.
 WEINBERG, S.S. «The Stone Age in the Aegean», *The Cambridge Ancient History*, τ. 1, μέρος 1, Cambridge 1970.

Stone Tools of the Low Palaeolithic Period from Nea Artaki, Euboea and their Significance

E. Sarandea - Mícha and S. K. Mishra

In the recent seven years the site Nea Artaki in Euboea has given enough signs of prehistoric settlement sites, beside its other archaeological evidence. A total of 3.500 stone tools have been recovered from the area by now, which can easily be assigned to different workshops of Palaeolithic, Mesolithic and Neolithic times. The 307 Lower Palaeolithic tools collected so far have been analysed statistically for their variable types, techniques and functions and can be clearly classified into early and late types. They include 24 handaxes, 2 picks, 12 choppers, 10 pounder-cutters, 16 scrapers, 7 cleavers, 78 cores, 60 flakes, 9 hammerstones, 61 unfinished and 28 broken tools. All the mentioned tools come from four different locations that form two distinct clusters.

On the base of the attributional analysis of the finds one can assume that during the entire Lower Palaeolithic period the area has been inhabited by eight population groups clearly distinguished from each other.